

Споживати чи досліджувати: чим відрізняються вдумливі подорожі від популярного туризму?

СЕРГІЙ МОМОТЮК

30 ЧЕРВНЯ 2026

Популярний туризм уже давно став частиною культури швидкого споживання. Його мета часто зводиться до колекціонування: «поставити галочку» на карті, зробити фото на тлі відомої споруди, купити магнітик і поїхати кудись далі — так і не зазирнувши за фасад будівлі.

Вулиця Сніжна у Львові. Фото Сергія Момотюка

Якщо звести визначення подорожі до найпростішого технічного концепту, то це просто переміщення людини з точки А в точку Б з метою побачити щось нове. Насправді більшість людей так і мандрує: транспорт, зміна тла та набір кадрів для соціальних мереж мереж. Але якщо задуматись, можна зрозуміти, що спосіб, у який ми подорожуємо, визначає все. Абсолютно все! Він впливає на міське середовище, куди ми потрапляємо, природу, з якою взаємодіємо, місцевих жителів, із якими контактуємо, і, зрештою, на наше власне сприйняття світу.

Саме на цій межі виникає різниця між двома абсолютно різними напрямками: популярним туризмом і вдумливими мандрівками, більш відомими як так звані повільні подорожі.

Я давно помітив дивну закономірність. Найцікавіші розмови про місто майже ніколи не відбуваються біля головних пам'яток архітектури. Вони трапляються у дворах, біля старих брам, на локальних ринках або під час випадкових зустрічей із мешканцями, які живуть тут усе життя. Саме в таких випадках місто перестає бути декорацією і починає говорити. Колись,

повільно прогулюючись вулицею Пішою та розглядаючи кожну деталь місцевого монастиря, я познайомився з монахиною-студиткою. Їй потрібно було допомогти перенести лавку в закуток; із цього народилася цікава розмова про історію місця: про старі травми минулого і плани на майбутнє, про тих, хто створював навколишню архітектуру, і тих, хто руйнував її, про нищення творів мистецтва і кроки до відновлення частково зруйнованої пам'ятки.

Масовий туризм працює за принципом конвеєра. Він пропонує людині отримати безпечний, стерильний і повністю передбачуваний досвід. Обираючи популярний маршрут, турист часто цікавиться не так самим містом, як його заздалегідь розкритим образом — тими самими світлинами в Інстаграмі. У результаті цього простір, через який проходить турист, перетворюється для нього на декорацію, а сам він стає пасивним споживачем послуг. Місто в такій оптиці «повинне» запропонувати йому розваги та комфорт за замовчуванням. Це подорож заради результату (фіксації факту — «я тут був»), де сам процес пересування — лише вимушена рутина між точками на карті.

Натомість вдумливі мандрівки зміщують фокус із результату на процес. Повільна подорож — це не про швидкість транспорту, а про швидкість сприйняття навколишнього простору. Це готовність сповільнитися настільки, щоб почати помічати живі капіляри міста та самої дороги, а не лише його парадні артерії. Уявіть себе на відпочинку у Львові. Його артеріями є Привокзальна площа, костел святих Ольги та Єлизавети, Латинський собор, площа Ринок, вулиця Руська тощо. А капіляри починаються там, де зникає запах кави і туристичний гамір. Це, наприклад, Новий Світ або район Кастрелівки. Тут замість звичної «середньовічної» бруківки ви раптом відкриваєте для себе тихі зелені вулички, затиснуті між віллами кінця XIX — початку XX століття.

Капіляри Львова — це коли ти із Соборної площі звертаєш у двір колишнього монастиря бернардинів або блукаєш Вірменським двориком, де час нібито йде по-іншому. Це Підзамче — колишній індустріальний район, який зараз шукає себе заново, де на стінах старих фабрик проступають написи польською чи ідишем. Тут у дворики звичайних житлових будинків заходять давно закинуті колії, котрими колись вагонетки, до прикладу, вивозили папір із майстерень...

У цих капілярах місто говорить із тобою не легендами з путівників, а живою мовою: рипінням старих дерев'яних сходів, цоканням годинника у підвальній майстерні «для своїх» і розмовами місцевих, які зберігають спогади про колишніх мешканців своїх вулиць, провулків чи дворів. Сюди не ходять по красиві селфі — сюди приходять, щоб відчути справжню, нерафіновану текстуру міста.

Коли ми відмовляємося від бажання встигнути все, зникає тривога «обов'язкової програми». Мандрівник отримує розкіш, недоступну звичайному туристу — право залучитися до контексту, заблукати, зупинитися і просто спостерігати за буденним життям чужого (або свого) простору.

Різниця між цими підходами лежить у площині запитань, які ми собі ставимо як дослідники міського простору. Популярний туризм запитує: «Що тут треба подивитися? Де зробити найкращий кадр?». Концепція ж вдумливої подорожі дає відповіді на зовсім інші запитання: «Чому це місце влаштоване саме так? Чим живуть люди, які тут залишаються, коли я поїду? «Як моя присутність впливає на цей простір?».

Вдумливий мандрівник — це деякою мірою антрополог або ж урбаніст-аматор. Він намагається розшифрувати довколишні культурні коди: через локальну кухню місцевих ресторанчиків, через архітектурні нашарування різних епох, через випадкові розмови з представниками місцевих спільнот. Така подорож трансформує внутрішню оптику подорожнього, який повертається додому із ширшим розумінням того, наскільки складним та різноманітним є наш світ.

Пам'ятаю, як колись — ще в доковідні часи — ми з друзями гуляли нічним Львовом, прямуючи з центру на Сихів. На вулиці Вітовського нашу увагу привернули вхідні двері міжвоєнного будинку. Розглядаючи цю функціоналістичну браму — стильну, хоч і помітно пошарпану часом, — ми помітили дивний гачок, призначення якого не могли збагнути.

Наші жвавві дискусії привернули увагу місцевого мешканця. Спершу він, звісно, запідозрив нас у чомусь не надто легальному (все-таки на годиннику була північ), але вже за пів хвилини розмова переросла в захопливу розповідь: чоловік почав відкривати свій район з абсолютно нового боку.

Звичайний турист просто зробив би одне фото вулиці Дмитра Вітовського для Інстаграму й пішов далі, якби взагалі потрапив в цей район. Проте ми, як вдумливі мандрівники (навіть не усвідомлюючи цього), натомість дізналися дивовижну побутову деталь: виявляється, такі гачки на багатьох львівських дверях з'явилися не випадково. Їх чіпляли, щоб, відкриваючи кодовий замок, не ставити важкі пакунки на брудний тротуар, а зручно їх підвішувати.

Наш новий знайомий розповів про труднощі ремонту під'їзду, поділився планами подати заявку на міську програму співфінансування реставрації брам і зрештою дозволив нам зазирнути всередину. Ми стали частиною контексту вулиці Дмитра Вітовського у Львові, а не випадковими туристами, котрі бажать лише поставити галочку на карті чи опублікувати фото в

соціальних мережах.

Подорож — це не про кілометри і не про екзотику. Це про здатність допитливо і свіжо дивитися на простір навколо.

В основі популярного туризму лежить пошук видовищ, передбачуваності й комфорту. Турист у цьому сценарії добровільно обирає роль зовнішнього спостерігача. Його маршрут часто заздалегідь прорахований алгоритмами соціальних мереж, пакетними турами або стандартними путівниками. Це «швидке споживання» простору: приїхати, зафіксувати топові локації, отримати базовий сервіс і повернутися назад.

Така модель неминуче призводить до експлуатації міст. Масовий туризм виснажує інфраструктуру, перетворює живі квартали на сувенірні декорації та витісняє локальних жителів. В умовах сучасної України через повномасштабне вторгнення ми наразі не бачимо цієї проблеми в її класичному прояві, проте вона є надкритичною для Європи. Такі міста, як Венеція, Амстердам чи Барселона, роками шукають радикальні інструменти — від податків на вхід до обмеження кількості ліжкомісць, — аби просто захистити міське середовище від колапсу.

Якщо ж говорити про вдумливу подорож, то її головне паливо — це пошук контексту та прихованих сенсів. Мандрівник не прагне сховатися від реальності міста за стінами готелю; навпаки, він намагається стати частиною цього простору, розчинитися в його буденному ритмі. Він купує продукти на місцевому ринку, п'є каву там, де збираються локальні жителі, і намагається зрозуміти, чим дихає це місто, коли з нього йдуть екскурсійні групи. Він не тільки стоїть у чергах до відомих історичних палаців чи храмів, а й досліджує віддалені райони, проникає в атмосферні дворики та спілкується з мешканцями — живими носіями знань про місце.

Вдумливі подорожі взаємодіють із середовищем етично. Замість транснаціональних готельних мереж чи гігантських ресторанів мандрівник підтримує невеликий локальний бізнес, поважає спокій місцевих спільнот і намагається зчитати їхні традиції без екзотизації.

Чи потрібно категорично визначати, який із описаних вище підходів кращий? Мені здається,

що ні. Популярний туризм і вдумлива подорож — це абсолютно різні концепції пізнання світу; жодна із них не є абсолютним добром чи злом. Усе залежить від внутрішнього запиту та ресурсу людини.

Популярний туризм і повільні подорожі цілком можуть співіснувати. Ба більше, вони часто доповнюють одне одного. Інколи нам хочеться просто відпочити, побачити найвідоміші пам'ятки та не думати про складні контексти. Іншим разом з'являється бажання заглибитися в життя міста, відкрити його непарадні сторони й спробувати зрозуміти людей, які тут живуть. Обидва підходи цілком природні, адже відповідають різним потребам і різним етапам життя.

Масовий туризм дає змогу швидко перемкнути увагу, перезавантажити мозок після важкого робочого періоду й отримати гарантований комфорт без зайвих зусиль. Коли людина виснажена, вона часто не має ментальних сил на глибоке дослідження контекстів — їй просто потрібна безпечна інфраструктура та гарний краєвид.

Вдумлива подорож потребує внутрішньої енергії, часу та готовності до неочікуваного. Це не просто відпочинок, це інтелектуальна та емоційна робота, яка збагачує внутрішній світ і розвиває емпатію до чужого простору. Адже в такий спосіб можна дізнатись далеко не найпривабливіші сторони того чи іншого міста, що водночас не робить його гіршим, просто покаже його справжнім; і до цього треба бути готовим.

Ці дві концепції мають різні цілі. Популярний туризм допомагає відпочити від своєї буденності, тоді як вдумлива подорож вчить занурюватися в буденність інших.

Найкращий спосіб перевірити, чи вмієш ти мандрувати вдумливо, — спробувати зробити це там, де ти живеш.

«Я тут виріс, це моє місто», — фраза, яка насправді часто є лише умовністю. Факт народження в певному населеному пункті чи проживання в ньому протягом років ще не означає, що ви справді його знаєте. У розмовах із друзями я помічаю, що більшості відомі лише очевидні речі: розташування головних історичних споруд, імена засновників чи шаблонна легенда про нерозділене кохання, яка є чи не в кожному місті.

Ми звикаємо ходити автоматичними маршрутами «дім — робота — кав'ярня», і місто

звужується до кількох цих точок. Вдумливий мандрівник вмикає режим дослідника навіть на знайомій вулиці. Він підводить голову, щоб розгледіти деталі архітектури, звертає у двори, досліджує нетуристичні спальні райони чи колишні промзони і запитує: «Чому цей простір сформований саме так? Що він говорить про людей, які тут жили колись чи живуть зараз?».

Подорож — це не про кілометри і не про екзотику. Це про здатність допитливо і свіжо дивитися на простір навколо. І починається вона, коли ти виходиш із власного під'їзду з правильними запитаннями або ж абсолютно без них. Часто ці запитання виникають в моменті, коли погляд фокусується на якійсь конкретній деталі — або ж він узагалі розфокусований, а людина повністю віддана своїм відчуттям.

Можна об'їхати весь світ, зібрати сотні магнітиків, але так і залишитися чужинцем у кожному місті. А можна просто йти нічною вулицею Дмитра Вітовського, помітити дрібну деталь на пошарпаній брамі — і через одну розмову з випадковим мешканцем раптом відчувати себе вдома там, де ти ніколи раніше не був.

Бо вдумлива подорож — це не про відстані, які ви подолали. Це про готовність протягнути місту руку й дозволити йому зачепити тебе за живе. Бодай навіть на звичайний побутовий гачок для важких пакунків.

СЕРГІЙ МОМОТЮК

30 ЧЕРВНЯ 2026

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in </home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php> on line **284**